

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СУД З ПРАВ ЛЮДИНИ

П'ята секція

СПРАВА «ГАЗЕТА «УКРАЇНА-ЦЕНТР» ПРОТИ УКРАЇНИ»

(Заява № 16695/04)

Рішення

СТРАСБУРГ

15 липня 2010 року

ОСТАТОЧНЕ

15/10/2010

Це рішення набуло статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції. Текст рішення може підлягати редакційним правкам.

У справі «Газета «Україна-Центр» проти України»

Європейський суд з прав людини (п'ята секція), засідаючи палатою, до складу якої увійшли:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), Голова,

Рената Ягер (Renate Jaeger),

Карел Юнгвірт (Karel Jungwiert),

Марк Вілігер (Mark Villiger),

Миряна ЛазароваТрайковська (Mirjana Lazarova Trajkovska),

Здравка Калайджиєва (Zdravka Kalaydjieva),

Ганна Юдківська (Ganna Yudkivska), судді,

а також Клаудія Вестердік (Claudia Westerdiek), Секретар секції,

після наради за зачиненими дверима 22 червня 2010 року

постановляє рішення, винесене того самого дня:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена за заявою (№ 16695/04), поданою проти України до Суду на підставі статті 34 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція) українським підприємством ТОВ «Редакція газети «Україна-Центр» (далі — підприємство-заявник) 1 січня 2004 року.

2. Підприємство-заявник було представлено в Суді пані Л. Опришко та пані Л. Панкратовою, юристами з м. Києва. Уряд України (далі — Уряд) був представлений його Уповноваженим — п. Ю. Зайцевим, Міністерство юстиції.

3. 2 березня 2009 року Голова п'ятої секції вирішив повідомити Уряд про заяву. Також Суд вирішив розглядати питання щодо суті та прийнятності заяви одночасно (пункт 3 статті 29 Конвенції).

ЩОДО ФАКТІВ

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

4. Підприємство-заявник є товариством з обмеженою відповідальністю під назвою «Редакція газети «Україна-Центр», зареєстрованим у м. Кіровограді, Україна.

5. У червні 2002 року проводилися вибори голови міської ради м. Кіровограда. 12 червня 2002 року під час виборчої компанії було проведено дві прес-конференції щодо цих виборів в Українському незалежному інформаційному агентстві новин (далі — УНІАН). Під

час цих прес-конференцій місцевий журналіст м. Кіровограда, пан М., звинуватив одного з кандидатів, пана Я., у замовленні його вбивства за 5 тисяч доларів США. Текстово звинувачення, висунуте паном М., як було пізніше встановлено національними судами, містило таке:

«Він [пан Я.] поїхав до свого товариша, одного відомого у нас у місті політика, поки що я не буду називати, але якщо треба ми потім дамо [його ім'я], є фактаж. За його проханням той дав 5 тисяч доларів своїх коштів начальнику своєї служби охорони, і сказав таку річ, що для мене треба зарезервувати місце в морзі.

На сьогодні мене вже «замовили» за 5 тисяч доларів США. Хто замовив? Я кажу: «пан Я. [повне ім'я], я заявляю це офіційно».

6. Ця інформація разом з іншими новинами була розповсюджена УНІАН електронною поштою та розміщена на його веб-сайті. За твердженням підприємства-заявника воно отримало цю інформацію електронною поштою у такій формі:

«Крім того, [пан] М. звинуватив кандидата на посаду мера м. Кіровограда, Голову Кіровського районного суду [пана] В. Я. в «замовленні його вбивства». Журналіст повідомив, що з метою забезпечення безпеки вивіз свою сім'ю за межі області. За його словами всі четверо журналістів — учасників прес-конференції, звернулися до Генеральної прокуратури, Служби безпеки та МВС з приводу погроз на їхню адресу. Він також зазначив, що вони мають докази тиску на них».

7. За інформацією підприємства-заявника того самого дня телевізійний канал СТБ у своїй програмі новин «Вікна-Новини» поширив подібну інформацію, зазначивши, що пан М. також згадував суму 5000 доларів США як плату за «замовлення його вбивства».

8. 14 червня 2002 року підприємство-заявник опублікувало статтю під заголовком «Столичні гастролі», в якій були описані вищезгадані прес-конференції, що проводились 12 червня 2002 року. Серед іншого, стаття містила такий абзац:

«[Пан] М. звинуватив [пана] Я. в «замовленні його вбивства» і навіть назвав суму «замовлення» — 5 тисяч доларів США. Журналіст повідомив, що з метою забезпечення безпеки вивіз свою сім'ю за межі області. За його словами всі четверо журналістів — учасників прес-конференції звернулися до Генеральної прокуратури, Служби безпеки та МВС з приводу погроз на їхню адресу. Він також зазначив, що вони мають докази тиску на них».

9. У серпні 2002 року пан Я. звернувся до Ленінського районного суду м. Кіровограда (далі — Ленінський суд) з цивільним позовом до підприємства-заявника та пана М., скаржачись, що фраза: «[Пан] М. звинуватив [пана] Я. «у замовленні його вбивства» і навіть назвав суму «замовлення» — 5 тисяч доларів США», опублікована підприємством-

заявником, не відповідала дійсності та принижувала його гідність. Він стверджував, що ця публікація вплинула на його професійне та приватне життя та завдала шкоди його репутації як особистості, юриста та політика. Враховуючи те, що публікації спростування буде недостатньо, він просив суд зобов'язати відповідачів виплатити йому відшкодування моральної шкоди. Пізніше пан Я. доповнив свою позовну заяву вимогою визнати твердження пана М., висловлене під час конференції, дискредитуючим та таким, що не відповідає дійсності.

10. За твердженнями підприємства-заявника співвідповідач, пан М., просив суд відкласти судові засідання та 30 листопада 2002 року подав клопотання до Верховного Суду України про передачу справи до іншого суду. Підприємство-заявник підтримало ці клопотання. У своєму клопотанні до Верховного Суду України пан М. зазначив, зокрема, що позивач був Головою Кіровського районного суду м. Кіровограда, і тому для забезпечення об'єктивного та неупередженого розгляду справи він просив передати справу до одного із місцевих судів м. Києва — міста, де відбувалася прес-конференція. Листом від 12 грудня 2002 року заступник Голови Верховного Суду України задовольнив це клопотання частково та вирішив передати справу до Кам'янського міського суду Черкаської області. Однак на той момент Ленінський суд уже розглянув справу (див. наступний пункт), відмовивши у задоволенні клопотання пана М. про відкладення розгляду справи.

11. 10 грудня 2002 року суддя Ленінського суду пані Б., розглядаючи справу одноособово, встановила, що звинувачення, висунуті паном М. та підприємством-заявником про те, що пан Я. замовив вбивство пана М., не відповідали презумпції невинуватості, гарантованій Конституцією України. Відповідачі не довели в суді, що розповсюджена інформація відповідала дійсності. Суд визнав фразу зі статті підприємства-заявника: «[Пан] М. звинуватив [пана] В. Я. у «замовленні його вбивства» і навіть назвав суму «замовлення» — 5 тисяч доларів США» дискредитуючою та такою, що не відповідає дійсності. Суд зазначив, що у зв'язку з тим, що дві організації не укладали договору між собою, підприємство-заявник не могло довести, що воно офіційно отримало оскаржувану інформацію від УНІАН. Крім того, інформація, опублікована підприємством-заявником, не збігалась з тією, яка була розповсюджена УНІАН. З цих причин суд дійшов висновку, що підприємство-заявник не могло бути звільнене від відповідальності. Підприємство-заявника та пана М. було зобов'язано сплатити компенсацію у сумі 100 000 грн та 20 000 грн відповідно. Суд не встановив відповідальності УНІАН, яке було визнано судом співвідповідачем у справі, у зв'язку з неподанням позивачем вимог щодо нього та опублікуванням УНІАН спростування.

12. Підприємство-заявник подало апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції. Воно скаржилось, зокрема, що суддя Б. не могла бути безсторонньою, тому що пан Я. був головою обласної ради суддів і заступником голови обласного відділення Союзу адвокатів, і як суддя та юрист суддя Б. залежала від позивача. Підприємство-заявник також зазначило, що суд не врахував той факт, що оскаржувана інформація була розповсюджена електронною поштою, а також була без обмежень доступною для ознайомлення на веб-сайті УНІАН, і що така інформація була публічною. Підприємство-заявник також стверджувало, що позивач на вимагав від нього спростування інформації, а від його пропозиції опублікувати спростування, наданої до та під час судового розгляду, позивач відмовився.

13. 12 березня 2003 року апеляційний суд Кіровоградської області залишив рішення суду першої інстанції без змін, але зменшив суму присудженої компенсації. Підприємство-заявника було зобов'язано сплатити 50 000 грн компенсації.

14. Підприємство-заявник подало касаційну скаргу.

15. 2 жовтня 2003 року Верховний Суд України залишив без змін рішення судів нижчих інстанцій.

16. 30 жовтня 2003 року підприємство-заявник сплатило присуджену компенсацію та 2500 грн витрат на виконавче провадження.

II. ВІДПОВІДНЕ НАЦІОНАЛЬНЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ПРАКТИКА

A. Законодавство щодо незалежності судової влади

Закон України «Про судоустрій України» 2002 року

17. Відповідні положення цього Закону передбачають таке:

Стаття 97 Дисциплінарне провадження щодо судді

«1. Дисциплінарне провадження — це процедура розгляду визначеним законом органом офіційного звернення, в якому містяться відомості про порушення суддею вимог щодо його статусу, посадових обов'язків чи присяги судді.

2. Право ініціювати питання про дисциплінарну відповідальність судді належить: ... голові відповідної ради суддів...

3. Не допускається зловживання правом, зазначеним у частині другій цієї статті, зокрема ініціювання питання відповідальності судді без достатніх підстав і використання вказаного права як способу тиску на суддю у зв'язку із здійсненням ним правосуддя...»

Стаття 111 Ради суддів

- «1. У період між конференціями суддів функції суддівського самоврядування виконує відповідна рада суддів.
2. Рада суддів обирає зі свого складу голову ради, заступника голови і секретаря ради суддів. Голови апеляційних і вищих спеціалізованих судів та їх заступники, а також голова військової палати Апеляційного суду України та голова військової палати Касаційного суду України не можуть бути обрані головою відповідної ради суддів.
3. Рада суддів у період між конференціями суддів організовує виконання та контроль рішень конференції, а також вирішує питання про скликання конференції суддів. Повноваження і порядок роботи ради суддів визначаються цим Законом та положенням про неї, що затверджується конференцією суддів.
4. Рада суддів:
- 1) здійснює контроль за організацією діяльності відповідних судів та діяльністю відповідних структур державної судової адміністрації, заслуховує інформацію голів цих судів про їх діяльність;
 - 2) розглядає питання правового захисту суддів, соціального захисту і побутового забезпечення суддів та їх сімей і приймає відповідні рішення;
 - 3) вирішує відповідно до закону питання, пов'язані з призначенням суддів на адміністративні посади в судах;
 - 4) заслуховує звіти членів відповідної кваліфікаційної комісії суддів про їх роботу у складі комісії;
 - 5) звертається з пропозиціями щодо вирішення питань діяльності відповідних судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;
 - 6) не менш як один раз на рік заслуховує інформацію державної судової адміністрації про забезпечення діяльності судів загальної юрисдикції;
 - 7) приймає інші рішення з питань, віднесених до її повноважень.
5. Рішення ради суддів є обов'язковими для суддів, які займають адміністративні посади у відповідних судах. Рішення ради суддів може бути скасовано лише конференцією суддів та зупинено рішенням Ради суддів України».

В. Законодавство щодо розгляду справ про дискредитацію

1. Конституція України

18. Відповідні витяги із Конституції України передбачають таке:

Стаття 32

«... Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації».

Стаття 34

«Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя».

Стаття 62

«Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

У разі скасування вироку суду як неправосудного держава відшкодовує матеріальну і моральну шкоду, завдану безпідставним засудженням.»

2. Цивільний кодекс України 1963 року

19. Відповідні витяги із Цивільного кодексу передбачають таке:

Стаття 7 Захист честі і гідності та ділової репутації

«Громадянин або організація вправі вимагати по суду спростування відомостей, що не відповідають дійсності або викладені неправдиво, які порочать їх честь і гідність чи ділову репутацію або завдають шкоди їх інтересам, якщо той, хто поширив такі відомості, не доведе, що вони відповідають дійсності.

Громадянин або організація, відносно яких поширені відомості, що не відповідають дійсності і завдають шкоди їх інтересам, честі, гідності або діловій репутації, вправі поряд із спростуванням таких відомостей вимагати відшкодування майнової і моральної (немайнової) шкоди, завданої їх поширенням. Щодо вимог про спростування цих відомостей та компенсацію моральної шкоди встановлюється строк позовної давності в один рік».

3. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»

20. Відповідні положення Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» передбачають:

Стаття 26 Права та обов'язки журналіста редакції

«...Журналіст зобов'язаний:

- 2) подавати для публікації об'єктивну і достовірну інформацію;...

Стаття 37 Спростування інформації

«Громадяни, юридичні особи і державні органи, а також їх законні представники мають право вимагати від редакції друкованого засобу масової інформації опублікування ним спростування поширених про них відомостей, що не відповідають дійсності або принижують їх честь та гідність.

Якщо редакція не має доказів того, що опубліковані нею відомості відповідають дійсності, вона зобов'язана на вимогу заявника опублікувати спростування їх у запланованому найближчому випуску друкованого засобу масової інформації або опублікувати його за власною ініціативою...

Стаття 42 Звільнення від відповідальності

«Редакція, журналіст не несуть відповідальності за публікацію відомостей, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність громадян і організацій, порушують права і законні інтереси громадян або являють собою зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації і правами журналіста, якщо:

- 1) ці відомості одержано від інформаційних агентств або від засновника (співзасновників);
- 2) вони містяться у відповіді на інформаційний запит щодо доступу до офіційних документів і запит щодо надання письмової або усної інформації, наданої відповідно до вимог Закону України «Про інформацію»;
- 3) вони є дослівним відтворенням офіційних виступів посадових осіб державних органів, організацій і об'єднань громадян;
- 4) вони є дослівним відтворенням матеріалів, опублікованих іншим друкованим засобом масової інформації з посиланням на нього;
- 5) в них розголошується таємниця, яка спеціально охороняється законом, проте ці відомості не було отримано журналістом незаконним шляхом».

4. Закон України «Про інформаційні агентства» 1995 року

21. Відповідні витяги з цього Закону передбачають таке: Стаття 30 Відносини між інформаційним агентством та розповсюджувачем власником (користувачем) засобу комунікації

«Основою відносин між інформаційним агентством та розповсюджувачем — власником (користувачем) засобу комунікації є договір.

Розповсюджувач — власник (користувач) засобу комунікації укладає договір з інформаційним агентством за наявності у останнього свідоцтва про державну реєстрацію».

5. *Постанова Пленуму Верховного Суду України № 7 від 28 вересня 1990 року «Про застосування судами законодавства, що регулює захист честі, гідності і ділової репутації громадян та організацій»*

22. Відповідні положення Постанови № 7 передбачають таке:

«...17. Відповідно до ст. 7 Цивільного кодексу України відповідач повинен довести, що поширені ним відомості відповідають дійсності. На позивача покладається обов'язок довести лише факт поширення відомостей, які його порочать, особою, до якої пред'явлений позов. Проте позивач має право подати докази невідповідності дійсності таких відомостей».

С. Інші матеріали

23. Підприємство заявник надало витяги із доповідей, опублікованих в Україні неурядовою організацією Міжнародна фундація «Центр суддівських студій». Доповіді називалися «Моніторинг незалежності суддів в Україні» (2007) і «Моніторинг незалежності суддів в Україні» (2008) та містили інформацію про те, зокрема, що серед форм тиску [що чиниться] на суддів були погрози «ускладнити професійну кар'єру» та «ініціювати звільнення чи притягнення до дисциплінарної відповідальності». Згідно з цими ж доповідями ради суддів були визнані третіми за рівнем впливу на суддів, оскільки вони могли вплинути на професійну кар'єру судді.

ЩОДО ПРАВА

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ ПУНКТУ 1 СТАТТІ 6 КОНВЕНЦІЇ

24. Підприємство-заявник скаржилося, що суд першої інстанції та апеляційний суд не були незалежними та безсторонніми, тому що пан Я., позивач у справі, був головою Кіровоградської обласної ради суддів і міг мати вплив на будь-кого із суддів у області. Підприємство-заявник посилалося на пункт 1 статті 6 Конвенції, який передбачає таке:

«Кожен має право на справедливий ... розгляд його справи ... незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків цивільного характеру...»

A. Щодо прийнятності

25. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є непринятною за якихось інших підстав. Отже, вона оголошується прийнятною.

B. Щодо суті

26. Підприємство-заявник стверджувало, що в Україні існує велика проблема з незалежністю судової влади. Воно посилалося на висновки Суду в справі «Совтрансавто Холдинг проти України» (див. рішення у справі «Совтрансавто Холдинг проти України» (*Sovtransavto Holding v. Ukraine*), заява № 48553/99, п. 80, ECHR 2002VII), у якій Суд визнав, що втручання з боку виконавчої гілки державної влади свідчило про відсутність поваги до суддівської посади як такої. Підприємство-заявник також надало доповіді неурядової організації «Центр суддівських студій» за 2007 і 2008 роки щодо моніторингу незалежності суддів. Ці доповіді містили інформацію про те, зокрема, що серед форм тиску (що чиниться) на суддів були погрози «ускладнити професійну кар'єру» та «ініціювати звільнення чи притягнення до дисциплінарної відповідальності». Згідно з цими ж доповідями, ради суддів були визнані третіми за рівнем впливу на суддів, оскільки вони могли вплинути на професійну кар'єру судді.

27. З посиланням на національне законодавство Уряд стверджував, що судова влада в Україні користується інституційною та фінансовою незалежністю. Уряд зазначив, що в оскаржуваному провадженні позивач як голова колегіального органу — ради судів — не мав впливу на ухвалені судами першої та апеляційної інстанції рішення.

28. Відповідно до усталеної практики Суду існування безсторонності для цілей пункту 1 статті 6 Конвенції повинно визначатися на підставі суб'єктивного критерію, в контексті якого слід враховувати особисті переконання та поведінку певного судді, що означає необхідність встановити, чи мав суддя у певній справі будь-яку особисту зацікавленість або упередженість, а також на підставі об'єктивного критерію, в контексті якого необхідно встановити, чи забезпечував суд і, серед інших аспектів, його склад, достатні гарантії аби виключити будь-які обґрунтовані сумніви щодо його безсторонності (див., серед іншого, рішення у справі «Фей проти Австрії» (*Fey v. Austria*), від 24 лютого 1993 року, пп. 27, 28 і 30, Series A, no. 255, і рішення «Ветштайн проти Швейцарії» (*Wettstein v. Switzerland*), заява № 33958/96, п. 42, ECHR 2000XII). Таким чином, у кожній окремій справі слід вирішувати, чи мають стосунки, що розглядаються, таку природу та ступінь, що свідчать про небезсторонність суду (див. рішення у справі «Пуллар проти Сполученого Королівства» (*Pullar v. United Kingdom*), від 10 червня 1996 року, п. 38).

29. У контексті суб'єктивного критерію особиста безсторонність судді презюмується, поки не доведено протилежного (див. вищевказане рішення у справі «Ветштайн проти Швейцарії» (*Wettstein v. Switzerland*), п. 43).

30. Суд не переконаний, що у цій справі є достатньо ознак, щоб встановити, що судді судів першої та апеляційної інстанцій, які розглядали справу підприємства-заявника, проявляли особисту упередженість. У будь-якому випадку Суд не вважає за необхідне розглядати це питання, оскільки з причин, викладених нижче, він дійшов висновку, що у цій справі мала місце відсутність об'єктивної безсторонності суду.

31. У контексті об'єктивного критерію у цій справі окремо від поведінки суддів слід визначити, чи існували переконливі факти, які могли б викликати сумніви щодо їхньої безсторонності. Це означає, що при вирішенні того, чи є у цій справі обґрунтовані причини побоюватися, що певний суддя був небезстороннім, позиція заінтересованої особи є важливою, але не вирішальною. Вирішальним є те, чи можна вважати такі побоювання об'єктивно обґрунтованими (див. вищевказане рішення у справі «Ветштайн проти Швейцарії» (*Wettstein v. Switzerland*), п. 44; та рішення у справі «Ферантелі та Сантанжело проти Італії» (*Ferrantelli and Santangelo v. Italy*), від 7 серпня 1996 року, п. 58 Reports of Judgments and Decisions, 1996III).

32. З огляду на це, навіть зовнішні прояви можуть бути важливими або, іншими словами, «правосуддя має не тільки чинитися, також має бути видно, що воно чиниться» (див. рішення у справі «Де Куббер проти Бельгії» (*De Cubber v. Belgium*), від 26 жовтня 1984 року, п. 26).

На кону стоїть довіра, яку в демократичному суспільстві суди повинні вселяти в громадськість (див. вищевказане рішення у справі «Ветштайн проти Швейцарії» (*Wettstein v. Switzerland*) та рішення у справі «Кастілло Альгар проти Іспанії» (*Castillo Algar v. Spain*), від 28 жовтня 1998 року, п. 45, Reports of Judgments and Decisions, 1998VIII).

33. Уряд зазначає, що сторони надали низку зауважень щодо загального стану інституційної та фінансової незалежності судової влади в Україні. Суд вважає ці загальні коментарі такими, що не стосуються справи, оскільки принциповим у ній є не питання незалежності суддів від інших гілок влади чи третіх сторін, а питання незалежності суддів всередині самої судової системи та ризик того, що судді можуть перебувати під впливом своїх колег.

34. Суд зазначає, що позивач у цій справі обіймав посаду голови обласної ради суддів. Незважаючи на твердження Уряду про те, що рада суддів є колегіальним органом, вбачається, що національне законодавство надає голові такої ради право на порушення дисциплінарного провадження щодо інших суддів. Підприємство-заявник надало матеріали щодо моніторингу незалежності суддів, які свідчать про можливий ризик того, що на суддів може чинитися вплив шляхом погроз порушити дисциплінарне провадження та винести інші пов'язані з кар'єрою рішення, що належить до компетенції голови ради суддів. Таким чином, підприємство-заявник могло підставно передбачати можливий конфлікт інтересів у зазначеному судовому розгляді. Крім того, заступник Голови Верховного Суду України частково задовольнив клопотання відповідачів і хоча не передав справу до суду м. Києва, як вони того вимагали, проте передав її до суду першої інстанції в іншій області України. Хоча це рішення заступника Голови Верховного Суду України не містило чітких підстав для передачі справи, з нього вбачалось, що побоювання підприємства-заявника щодо ризику упередженості судів Кіровоградської області були небезпідставними. Таким чином, на думку Суду, побоювання підприємства-заявника щодо несприхотності суддів судів першої та апеляційної інстанцій можуть вважатися об'єктивно виправданими. Крім того, при розгляді скарг підприємства-заявника суди вищих інстанцій не брали до уваги його аргументи з цього питання.

35. Таким чином, у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

36. Підприємство-заявник скаржилося, що втручання у його право на свободу вираження поглядів не відповідало закону та не було

пропорційним і необхідним у демократичному суспільстві. Підприємство-заявник посилалося на статтю 10 Конвенції, яка передбачає таке:

«1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду».

А. Щодо прийнятності

37. Суд зазначає, що ця скарга не є явно необґрунтованою у розумінні пункту 3 статті 35 Конвенції. Суд також зазначає, що вона не є неприйнятною з якихось інших підстав. Отже, вона оголошується прийнятною.

В. Щодо суті

1. Зауваження сторін

а. Підприємство-заявник

38. Підприємство-заявник зазначило, що для втручання була законодавча підстава. Однак, воно вважало, що національні суди належним чином не дослідили той факт, що саме УНІАН розповсюдило цю інформацію. Національні суди, в основному, посилалися на той факт, що між УНІАН і підприємством-заявником формально не було укладено письмового договору, а тому факт повідомлення новин підприємству-заявнику не міг бути доведений. На його думку, такий підхід національних судів не ґрунтувався на законі. Підприємство-заявник також критикувало національне законодавство за відсутність гарантій щодо звільнення засобів масової інформації від відповідальності за розповсюдження тверджень третіх сторін, які, хоча й виступали неофіційно, повідомляли соціально важливу інформацію. Воно також зазначило, що стаття 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» вимагає, аби

висловлювання третіх сторін відтворювалися дослівно. Точні, але не дослівно відтворені висловлювання не становлять підстави для звільнення від відповідальності. Підприємство-заявник дійшло висновку, що недоліки національного законодавства разом з незастосуванням національними судами стандартів Суду призвели до ситуації, коли на підприємство-заявника було покладено фінансову відповідальність за точне відтворення тверджень третьої сторони про політика у контексті публічних дебатів.

39. Підприємство-заявник зазначило, що національні суди визнали той факт, що пан М. публічно звинуватив пана Я. у замовленні його вбивства за 5 тисяч доларів США і що ця інформація була розповсюджена навіть до появи оскаржуваної публікації підприємства-заявника. За таких обставин присутність представника підприємства-заявника на прес-конференції не була важливою, так само як і зазначення джерела інформації. Крім того, зазначення у публікації суми не вплинуло на характер звинувачень, висловлених паном М. Підприємство-заявник стверджувало, що воно не звинувачувало пана Я. у здійсненні будь-яких незаконних дій, а лише розповсюдило інформацію, що становить важливий суспільний інтерес, яку воно отримало від третьої сторони в контексті виборчих дебатів. З посиланням на справу *«Гонгадзе проти України» (Gongadze v. Ukraine)*, заява № 34056/02, ECHR 2005XI) підприємство-заявник також зазначило, що пан М. був журналістом, а для журналістів критикувати політиків в Україні було небезпечно. Воно вважало, що покарання, застосоване до нього за точне відтворення інформації, яка вже стала публічною, було неналежним і непропорційним цілям захисту репутації пана Я.

40. Підприємство-заявник зазначило, що національні суди не розмежували статус пана М., який висунув звинувачення щодо пана Я., і статус підприємства-заявника, яке просто повідомило про звинувачення, не додаючи коментарів. Однак національні суди вимагали від нього довести правдивість звинувачень, висунутих третьою особою.

41. Підприємство-заявник також стверджувало, що національні суди розглядали позивача як науковця і суддю та повністю нехтували тим фактом, що він виступав у якості політика на виборах міського голови. Публікація жодним чином не стосувалася особистого життя позивача чи його наукової або суддівської діяльності та була частиною виборчих політичних дебатів, щодо яких припускаються ширші межі критики. Підприємство-заявник також зазначило, що відшкодування, яке воно повинно було сплатити за дискредитацію, було одним із найбільших за розміром в судовій практиці України, та змусило його скоротити штат працівників і тиражі.

в. Уряд

42. Уряд стверджував, що втручання у право підприємства-заявника на свободу вираження поглядів було здійснено згідно із законом, оскільки ґрунтувалось на чітких та передбачуваних положеннях Конституції України, Цивільного кодексу України, Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та Закону України «Про інформаційні агентства».

43. Уряд зазначив, що оскаржувана стаття була опублікована підприємством-заявником під час виборів міського голови, у яких пан Я. був одним із основних кандидатів. Відповідно існував вагомий суспільний інтерес у проведенні чесних виборів. Крім того, національні суди захищали права та репутацію пана Я., що було не лише підставою для втручання за пунктом 2 статті 10 Конвенції, а й здійсненням захисту одного з прав, гарантованих статтею 8 Конвенції.

44. Уряд наголосив на тому, що під час проведення виборів інформація має великий вплив, і зазначив, що підприємство-заявник поширило інформацію, отриману з невідомих джерел, за якою пан Я. звинувачувався у замовленні вбивства. Уряд вказав, що підприємство-заявник не довело на національному рівні, що воно сплатило передплату за отримання новин від УНАН. Крім того, воно не дотрималося точного формулювання висловлювання пана М. Відповідно воно не могло бути звільнене від відповідальності за статтею 42 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні». Уряд також зазначив, що підприємство-заявник зазначило суму стверджуваного замовлення на вбивство пана М., якої не було в інформації, поширеній УНАН. На думку Уряду, такий рівень деталізації чітко відносив розповсюджену підприємством-заявником інформацію до категорії заснованого на конкретних фактах обвинувачення у вчиненні тяжкого злочину, у той час, як на момент виходу публікації не було кримінальних проваджень щодо пана Я. Уряд дійшов висновку, що втручання було необхідним для захисту репутації і прав інших осіб, як це передбачено пунктом 2 статті 10 Конвенції.

45. Щодо пропорційності втручання Уряд вважав, що сума відшкодування, яка за рішенням суду першої інстанції мала бути сплачена підприємством-заявником — 100 000 гривень, була надмірною та непропорційною, але це було виправлено апеляційним судом, який зменшив суму до 50 000 гривень, врахувавши той факт, що підприємство-заявник — газета обласного рівня. Остання сума на думку Уряду, є обґрунтованою, тому її сплата не призвела до банкрутства підприємства-заявника і воно продовжувало свою діяльність далі.

2. Оцінка Суду

а. Загальні принципи

46. Суд повторює такі основоположні принципи у цій сфері:

(а) Здійснюючи наглядову функцію, Суд повинен розглядати втручання у світлі справи в цілому, включаючи зміст зауважень, висловлених проти підприємства-заявника, та контекст, в якому їх було зроблено. Зокрема, Суд має визначити, чи було втручання «пропорційним легітимним цілям, що переслідувалися» та чи були причини, наведені національними органами для виправдання такого втручання, «відповідними та достатніми» (див. рішення у справі *«Барфорд проти Данії» (Barfod v. Denmark)*, від 22 лютого 1989, п. 28, Series A, № 149). При цьому Суд має переконатися, що національні органи застосували стандарти, що відповідали принципам статті 10, і, крім того, що вони засновували свої рішення на прийнятній оцінці відповідних фактів (див. рішення у справі *«Джерсільд проти Данії» (Jersild v. Denmark)*, від 23 вересня 1994 року, п. 31, Series A, № 298).

(b) Втручання у право особи на свободу вираження поглядів становитиме порушення статті 10 Конвенції, якщо воно не підпадатиме під одне з виключень, встановлених пунктом 2 статті 10 Конвенції. Відповідно Суд має по черзі розглянути, чи було втручання у цій справі «встановлено законом», чи переслідувало воно ціль/цілі, яка/які є легітимними відповідно до пункту 2 статті 10, та чи було воно «необхідним у демократичному суспільстві» задля досягнення зазначеної мети (див. рішення у справі *«Санді Таймс проти Сполученого Королівства» (№ 1) (Sunday Times v. the United Kingdom (no. 1))*, від 26 квітня 1979 року, п. 45, Series A, no. 30).

(c) Прикметник «необхідний» у розумінні пункту 2 статті 10 Конвенції передбачає існування «нагальної суспільної необхідності». При здійсненні оцінки, чи існує така необхідність, Договірні держави користуються певною свободою розсуду. Проте, ця свобода супроводжується європейським наглядом, який поширюється як на законодавство, так і на рішення про його застосування — навіть ті, що ухвалені незалежним судом. Відповідно Суд повноважний виносити остаточне рішення щодо того, чи сумісне таке «обмеження» зі свободою вираження поглядів, гарантованою статтею 10 Конвенції (див. рішення у справі *«Яновський проти Польщі» (Janowski v. Poland) [ВП]*, заява № 25716/94, п. 30, ECHR 1999I).

(d) Преса відіграє істотну роль у демократичному суспільстві. І хоча вона не може переступати певні межі, зокрема, щодо репутації, прав інших осіб і необхідності запобігання розголошенню конфіденційної інформації, тим не менш, її обов'язком є передавати у спосіб, сумісний із її обов'язками та відповідальністю, інформацію

та ідеї з усіх питань суспільного інтересу, включно з тими, що стосуються правосуддя. Не тільки на неї покладається завдання передавати таку інформацію та ідеї; громадськість також має право їх отримувати. Стаття 10 захищає не лише суть висвітлених ідей та інформації, але також і форму, в якій вони надаються. Журналістська свобода також включає можливість перебільшень або навіть провокацій (див. рішення у справі «*Перна проти Італії*» (*Perna v. Italy*) [ВП], заява № 48898/99, п. 39, від 6 травня 2003 року, з подальшими посиланнями).

(е) Пункт 2 статті 10 Конвенції майже не надає можливостей для обмеження свободи вираження поглядів, коли йдеться про виступи політиків або про питання, які становлять суспільний інтерес (див. рішення у справі «*Сюрек проти Туреччини*» (№ 1) (*Surek v. Turkey* (no. 1) [ВП], заява № 26682/95, п. 61, ECHR 1999IV). Крім того, межа допустимої критики щодо такої публічної особи як політик є ширшою, ніж щодо приватної особи. На відміну від останнього, перший неминуче та свідомо йде на те, щоб усі його слова та вчинки були об'єктом пильної уваги з боку журналістів та широкого загалу, тому має виявляти більшу толерантність (див. рішення у справі «*Лінгенс проти Австрії*» (*Lingens v. Austria*), від 8 липня 1986 року, п. 42, Series A, no. 103, або у справі «*Інкал проти Туреччини*» (*Incal v. Turkey*), від 9 червня 1998 року, п. 54, Reports of Judgments and Decisions, 1998IV).

(ф) Стаття 10 Конвенції захищає право журналістів розголошувати інформацію, яка становить громадський інтерес, за умови, що вони діють сумлінно та використовують перевірену фактичну базу; та надають «достовірну та точну» інформацію, як того вимагає журналістська етика. За пунктом 2 статті 10 Конвенції свобода вираження поглядів пов'язана з «обов'язками та відповідальністю», які застосовуються до засобів масової інформації навіть щодо питань великого суспільного значення. Більше того, ці «обов'язки та відповідальність» мають особливе значення, коли йдеться про посягання на репутацію названої особи та порушення «прав інших осіб» (див. рішення у справі «*Ліндон, Очаковський Лоуренс і Джулай проти Франції*» (*Lindon, Otchakovsky Laurens and July v. France*) [ВП], заяви №№ 21279/02 і 36448/02, п. 67, ECHR 2007..., і «*Педерсен і Баадсгаард проти Данії*» (*Pedersen and Baadsgaard v. Denmark*) [ВП], заява № 49017/99, п. 78, ECHR 2004XI).

(г) Повідомлення новин, засноване на інтерв'ю або відтворенні висловлювань інших осіб, відредагованих чи ні, становить один з найбільш важливих засобів, за допомогою яких преса може відігравати свою важливу роль «сторожового пса суспільства» (див., наприклад, рішення у справі «*The Observer and The Guardian v. the United Kingdom*», від 26 листопада 1991 року, п. 59, Series A no. 216).

У таких справах слід розрізняти ситуації, коли такі висловлювання належали журналісту, і коли були цитатою висловлювання іншої особи, оскільки покарання журналіста за участь у розповсюдженні висловлювань інших осіб буде суттєво заважати пресі сприяти обговоренню питань суспільного значення та не повинно розглядатись, якщо для іншого немає винятково вагомих причин (див. рішення у справі «Педерсен і Баадсгаард проти Данії», зазначене вище, п.77; рішення у справі «Торгейр Торгейрсон проти Ісландії» (*Thorgeir Thorgeirson v. Iceland*)), від 25 червня 1992 року, п. 65, Series A, no. 239; і рішення у справі «Джерсільд проти Данії», зазначене вище, п. 35).

б. Застосування вищезгаданих принципів у цій справі

і. Чи було втручання

47. Суд вважає, із цим погоджуються сторони, що рішення національних судів і присуджена сума відшкодування, яку повинно було сплатити підприємство-заявник, становлять «втручання органів державної влади» у право підприємства-заявника на свободу вираження поглядів згідно з пунктом 1 статті 10 Конвенції. Таке втручання призведе до порушення статті 10, якщо воно не «передбачене законом», не має легітимної за змістом пункту 2 статті 10 Конвенції мети (чи кількох) та не є «необхідним у демократичному суспільстві» для досягнення такої мети.

іі. Чи були заходи передбачені законом і чи переслідували легітимну мету

48. Суд зазначає, що оскаржуване втручання ґрунтувалось на законних підставах, зокрема, на статті 7 Цивільного кодексу України (див. вище пункт 19). Суд вважає, що це положення є як доступним, так і передбачуваним у його застосуванні. Щодо законодавства, яке встановлює підстави для звільнення засобів масової інформації від відповідальності (див. вище пункт 20), Суд вважає, що аргументи підприємства-заявника переважно стосувалися тлумачення та застосування закону національними судами. Це питання буде більш детально розглянуто нижче в рамках оцінки за критерієм пропорційності.

49. Суд зазначає, що таке втручання мало легітимну мету «захисту репутації чи прав інших осіб». Відповідно залишається дослідити, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві».

iii. «Необхідне у демократичному суспільстві»

50. У цій справі підприємство-заявник було зобов'язане відшкодувати моральну шкоду за публікацію недостовірної та дискредитуючої інформації щодо пана Я. Публікація, що розглядається, відтворювала звинувачення щодо пана Я., висунуті паном М. в ході прес-конференції, присвяченої виборам міського голови в м. Кіровограді. Національні суди визнали обох, як підприємство-заявника так і пана М., винними у звинуваченні пана Я. в скоєнні тяжкого злочину. Суди також відмовляли у звільненні підприємства-заявника від відповідальності за розповсюдження недостовірної та дискредитуючої інформації. Мотивування судових рішень ґрунтувалося на тому, що підприємство-заявник не мало договору з інформаційним агенством УНІАН і не довело, що опублікована інформація мала офіційне джерело.

51. Суд зазначає, що твердження пана М. були дуже серйозними. Підприємство-заявник повідомило, що це звинувачення було висунуте в контексті питання виборів міського голови м. Кіровограда, яке обговорювалося широким загалом. Крім того, уразливість журналістів, які пишуть статті на політичні теми, сама по собі викликала гострий суспільний інтерес, враховуючи, що, як було встановлено Судом у справі «Гонгадзе проти України», журналісти, які висвітлюють політичні проблемні теми, перебувають у вразливому становищі по відношенню (*visavis*) до представників влади (про що свідчить смерть 18 журналістів в Україні з 1991 року) (див. рішення у справі «Гонгадзе проти України» (*Gongadze v. Ukraine*), зазначене вище, п. 168).

52. Суд покладається на висновки національних судів, які демонструють, що підприємство-заявник точно відтворило виступ пана М. під час прес-конференції, не перекручуючи його. Крім того, подача цієї інформації підприємством-заявником була нейтральною, без додавання власних коментарів або неналежних наголосів, у контексті більш широкого повідомлення про прес-конференції з нагоди виборів міського голови в м. Кіровограді. Однак, національні суди не розмежували звинувачення, висунуті паном М., і повідомлення підприємства-заявника про ці звинувачення, та визнали їх обох однаково відповідальними за висловлювання, яке не належало підприємству-заявнику, але було однозначно визнано таким, що належить іншій особі. Таким чином, національні суди не пояснили, чи полягає приписувана підприємству-заявнику дискредитація у змісті опублікованого звинувачення, чи у тому, що підприємство-заявник опублікувало його (див. пункт 11 вище). Суд зазначає, що національне законодавство передбачає за певних умов звільнення засобів масової інформації від відповідальності за поширення недостовірної інформації. Однак, незрозуміло, чому у цій справі це питання так

докладно обговорювалося національними судами, в той час як вони самі встановили, що інформація, у тому вигляді, в якому вона була розповсюджена підприємством-заявником, викладена правдиво.

53. Суд не вбачає жодних доказів того, що національні суди в своїх рішеннях забезпечили баланс між потребою захищати репутацію пана Я. та правом підприємства-заявника розголошувати інформацію, яка становить суспільний інтерес у контексті виборчих дебатів. Суди не надали достатніх підстав для того, аби прирівняти пана М., який висловив дискредитуючі твердження, та підприємство-заявника, яке його опублікувало, а також для неврахування того факту, що оскаржувана інформація була широко розповсюджена до її публікації підприємством-заявником. Суди також не розглядали пропорційність втручання та той факт, що підприємство-заявник надало позивачу можливість відповісти на оскаржувану публікацію.

54. За таких обставин Суд вважає, що українські суди здійснили втручання у право підприємства-заявника на свободу вираження поглядів у спосіб, що не є необхідним у демократичному суспільстві.

55. Відповідно Суд вважає, що у цій справі мало місце порушення статті 10 Конвенції.

III. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

56. Стаття 41 Конвенції передбачає:

«Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє право відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткове відшкодування, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію».

A. Шкода

57. Підприємство-заявник вимагало 9675,57 євро відшкодування матеріальної шкоди. Ця сума складалась із суми, сплаченої позивачу в справі про дискредитацію з урахуванням понесених ним витрат на оплату виконавчого збору та інфляційних витрат. Воно також вимагало 20 000 євро відшкодування моральної шкоди, стверджуючи, що присуджена національним судом сума відшкодування спричинила фінансові труднощі, що призвели до звільнення журналістів, підвищення вартості видання та зменшення його тиражу.

58. Уряд зазначав, що між стверджуваним порушенням і сумою матеріальної шкоди, яку вимагало підприємство-заявник, немає причинно-наслідкового зв'язку, оскільки у справі не ставилось питання про порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції. Уряд не погодився з розрахунком інфляційних витрат, наданим

підприємством-заявником, вважаючи його загальним і не підтвердженим жодними документами. Щодо моральної шкоди Уряд зазначив, що підприємство-заявник є суб'єктом господарської діяльності і, відповідно, вимога про відшкодування моральної шкоди була необґрунтованою.

59. Суд переконаний, що між заявленою матеріальною шкодою і встановленим порушенням є причинно-наслідковий зв'язок. Однак підприємство-заявник не надало жодних офіційних документів на підтвердження правильності своїх розрахунків інфляційних витрат, відшкодування яких воно вимагало. Відповідно Суд присуджує підприємству-заявнику 8400 євро, що відповідає 52 500 гривням, сплаченим ним у жовтні 2003 року на виконання рішення суду від 10 грудня 2002 року. Суд відхиляє решту вимог підприємства-заявника щодо матеріальної шкоди. Крім того, враховуючи, з однієї сторони, величину підприємства-заявника та його обласний статус, і з іншої — суму стягнутої з нього компенсації, так само як і негативний вплив провадження у справі щодо дискредитації, Суд вважає, що обставини цієї справи вимагають присудження підприємству-заявнику відшкодування моральної шкоди. Здійснюючи свою оцінку на засадах справедливості, Суд присуджує 5000 євро відшкодування моральної шкоди.

В. Судові витрати

60. Підприємство-заявник також вимагало 870 євро відшкодування судових витрат, понесених під час розгляду справи в Суді.

61. Уряд стверджував, що ці вимоги не були належним чином конкретизовані. Крім того, підприємство-заявник не надало документів на підтвердження того, що воно фактично несло витрати на оплату послуг з перекладу.

62. Відповідно до практики Суду підприємство-заявник має право на відшкодування судових витрат, якщо буде доведено, що такі витрати були фактичними і неминучими, а їх розмір — обґрунтованим. У справі, що розглядається, Суд, беручи до уваги наявну в нього інформацію та зазначені вище критерії, вважає за належне присудити 830 євро відшкодування витрат, понесених ним під час розгляду справи в Суді.

С. Пеня

63. Суд вважає належним призначити пеню виходячи з розміру граничної позичкової ставки Європейського центрального банку плюс три відсоткових пункти.

РОЗГЛЯНУВШИ СПРАВУ, СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує заяву прийнятною.
2. Постановляє, що у цій справі мало місце порушення пункту 1 статті 6 Конвенції.
3. Постановляє, що у цій справі мало місце порушення статті 10 Конвенції.
4. Постановляє, що:
 - (а) упродовж трьох місяців від дня, коли це рішення стане остаточним відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач має виплатити підприємству-заявнику 8400 (вісім тисяч чотириста) євро відшкодування матеріальної шкоди, 5000 (п'ять тисяч) євро відшкодування моральної шкоди та 830 (вісімсот тридцять) євро судових витрат з урахуванням будь-якого податку, який може бути стягнуто із зазначених сум; ці суми мають бути конвертовані в українські гривні за курсом на день здійснення платежу;
 - (b) зі спливом зазначеного тримісячного строку і до остаточного розрахунку на ці суми нараховуватиметься простий відсоток (simple interest) у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, яка діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти.
4. Відхиляє решту вимог підприємства-заявника стосовно справедливої сатисфакції.

Учинено англійською мовою і повідомлено письмово 15 липня 2010 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

Клаудія ВЕСТЕРДІК
Секретар

Пеер ЛОРЕНЦЕН
Голова